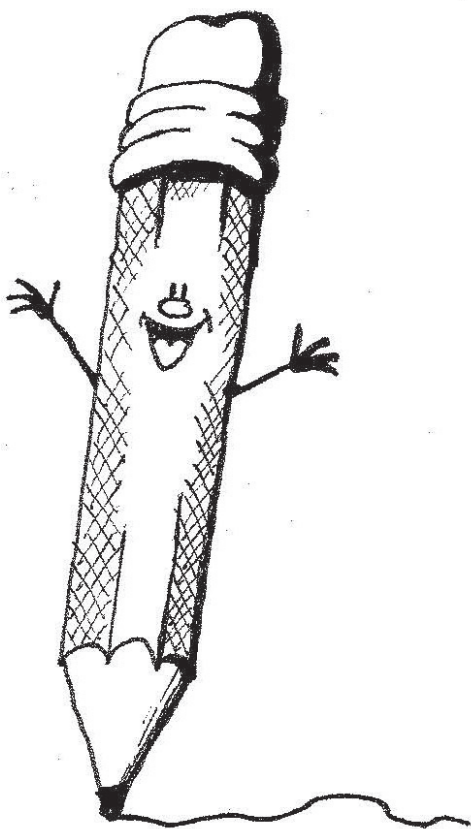

Jeg, en blyant

av Leonard E. Read

Jeg, en blyant.

Av Leonard E. Read.

Oversatt og trykket med tillatelse fra The Foundation for Economic Education,
Irvington-on-Hudson, New York, USA, www.fee.org

Oversatt av Anders Vollen for CIVITA ©
www.civita.no

Jeg er en blyant – den vanlige treblyanten slik den er kjent for alle gutter og jenter og voksne som kan lese og skrive.

Å skrive er både mitt yrke og min hobby; det er alt jeg gjør.

Du vil kanskje undres over hvorfor jeg her vil skrive om min stamtavle. Jeg kan begynne med å si at min historie er interessant og tankevekkende. For det andre er jeg et mysterium – mer så enn et tre eller en solnedgang eller til og med et lynnedslag. Men dessverre blir jeg tatt for gitt av de som bruker meg, som om jeg bare var en hendelse og uten bakgrunn. Denne hovmodige holdningen henviser meg til det ordinære nivå. Dette er en feiltagelse av smertefull art, en villfarelse som menneskeheten ikke kan holde fast ved for lenge uten fare. For slik den vise G. K. Chesterton observerte; "Vi står i fare for vårt ønske om et mirakel, ikke for vårt ønske om mirakler".

Jeg, blyanten, enkel som jeg enn ser ut til å være, meritterer dine mirakler, en påstand jeg vil forsøke å bevise. Hvis du kan forstå meg – nei, det er for mye å forlange av noen – hvis du kan bli oppmerksom på det mirakuløse jeg symboliserer, så kan du hjelpe og redde den frihet menneskeheten så ulykksalig er i ferd med å miste. Jeg har en dypsindig lekse å lære bort. Og jeg kan lære dette bort bedre enn en bil eller et fly eller en vaskemaskin kan fordi – jo, fordi jeg tilsynelatende ser så enkel ut.

Enkel? Paradoksalt finnes det ingen enkelt person på denne jord som vet hvordan jeg lages. Dette høres utrolig ut, gjør det ikke? Spesielt når det kommer frem at det hvert år i USA produseres rundt en og en og en halv milliard av mitt slag.

Plukk meg opp og studer meg nøye. Hva ser du? Det er ikke mye som møter øyet – litt tre, lakk, et inngravert merke, grafitt bly, litt metall og et viskelær.

Uttallige stamfedre

Akkurat slik som du ikke kan redegjøre særlig langt for din stamtavle er det umulig for meg å navngjøre alle mine forfedre og forhistorie. Men jeg vil gjerne legge frem nok til at du blir imponert av min rike og komplekse bakgrunn.

Min stamtavle begynner med hva som faktisk er et tre, et sedertre som vokser nord i California og i Oregon. Tenk nå på alle sagene og lastebilene og tauene og uttallige andre redskaper som brukes til å felle og frakte trestammene til jernbanen for videre transport. Tenk på alle personene og uttallige kunnskaper som ligger bak deres tilvirkninger: jernmalmutvinningen, produksjonen av stål og dens bearbeidning til sager, økser, motorer; produksjonen av hamp og forvandlingen til et sterkt tau, tømmerhoggernes arbeidsplasser med sine senger og messehaller, kjøkken og matlaging. For ikke å nevne de tusener av personer som har bidratt til enhver kopp med kaffe som tømmerhoggerne drikker!

Tømmeret fraktes til et sagbruk i San Leandro, California. Kan du se for deg alle de som bidrar til jernbanelinjene og togsettene og som konstruerer og installerer de nødvendige kommunikasjons-systemene i denne prosessen? Disse legioner er blant mine forfedre.

Tenk på sagbruket i San Leandro. Tømmeret blir kuttet ned til små, blyantliknende redskaper mindre enn en centimeter tykke. Disse tørkes og finjusteres av samme grunn som kvinner bruker sminke for å fremheve sin skjønnhet. Folk foretrekker min fargeskjønnhet fremfor et blekt hvitt utseende. Disse blyantliknende redskapene vokses og tørkes igjen. Hvor mange kunnskaper krevdes for å lage fargestoffet og komfyrene, sørge for varme, lys og strøm, transportbeltene, motorene og alt det andre et sagbruk trenger? Er feierne i sagbruket blant mine forfedre? Ja, inkludert er forøvrig også de menn som helte sement i utbyggingen av demningen til Pacific Gas & Electric Company. Deres vannkraft forsyner jo strømmen til sagbruket!

Overse heller ikke de nære og fjernere forfedre som har en deltagende hånd med å transportere seksti lastebillass med det uferdige produktet på kryss av landet.

Omsider ankommer produktet blyantfabrikken for videre foredling – omgitt av maskiner og bygninger verdt \$ 4,000,000 – kapital som mine forfedre har muliggjort. Hvert produkt påføres åtte furer av en avansert maskin, etterfulgt av en annen maskin som legger blyet i den uferdige blyanten, påfører lim og legger et nytt bly på toppen. Resultatet blir et slags blysmørbrød. Jeg og syv av mine brødre skjæres så ut mekanisk fra dette trelignende smørbrødet.

Mitt "bly" (hvilket ikke inneholder noe bly i seg selv!) er sammensatt. Grafitten er utvinnet i Sri Lanka. Tenk på disse gruvearbeiderne og de som lager alle deres redskaper. Tenk på alle de som lager sekkene grafitten transporteres i, de som lager hyssingen som forseglar sekkene, de som lossrer sekkene i skip og de som lager skipene. Til og med fyrvokterne langs sjøveiene har bidratt til min fødsel, det samme har havnelosene.

Grafitten mikses med leire fra Mississippi hvorpå ammoniumhydroksid brukes i raffineringprosessen. Bløtstoffer legges til – animalsk fett som reagerer med svovelsyre. Etter å ha vært gjennom uttallige maskiner tyter så miksen ut i en endeløs rekke – som ut av en pølsekværn. Størrelsen tilpasses, tørkes og varmes i flere timer ved 1000 Celsius. For å forsterke og glatte ut blyet blir det behandlet med en glovarm miks som inkluderer en spesiell voks fra Mexico, parafin voks, og naturlig fett.

Min sederstamme mottar seks lag med lakk. Kjenner du alle ingrediensene i lakk? Hvem ville trodd at dyrkerne av kastorbønner og foredlerne av kastorolje er delaktige i prosessen? Det er imponerende at prosessen som gir lakken den praktfulle gulfargen involverer evnene til flere mennesker enn man kan liste opp!

Observer etikettstempelet. Det er et tynt lag med film som tar form av at varme påføres svart karbonpulver mikset med kvae. Hvordan lager man kvae og hva i all verden er svart karbonpulver?

Min metallidel – hetten på toppen av blyanten – er av kobber. Tenk på alle de som utvinner sink og kobber og de som har evnen til å lage skinnende kobberhetter fra disse naturens produkter. De svarte ringene på hetten er svart nikkel. Hva er svart nikkel og hvordan påføres det? Den fullstendige bakgrunnshistorien for hvorfor det ikke er svart nikkel i midten av metallhette ville ta metervis med spalteplass.

Så er vi kommet til min kroning – glansen og berømmelsen som så uelegant gjengis i handelen som "viskelæret". Det er den delen som mennesket bruker til å stryke ut de feil han gjør med meg. En ingrediens kalt "faktis" (reaksjonsprodukt av umettede oljer og svovel) er det som står for utstrykningen. Det er et gummiliknende produkt som lages ved at frøolje reagerer med svovelklorid. Til motsetning for den vanlige oppfatningen er gummi bare til for bindende formål. Her også er det uttallige vulkaniserende og akselererende agenter. Pimpstein kommer fra Italia og pigmentet som gir viskelæret sin farge er kadmiumsulfid.

Ingen vet

Er det noen som vil utfordre min ovennevnte påstand om at ingen person på denne jord vet hvordan jeg produseres?

Millioner av mennesker har faktisk hatt en deltagende hånd i tilblivelsen min. Allikevel kjenner ingen av dem i særlig grad til noen av de andre. Du vil kanskje hevde at jeg går for langt i å relatere kaffeplukkeren i Brasil og matprodusenter andre steder i verden til min tilblivelse – du vil kanskje si at dette er en ekstrem holdning. Jeg vil likevel hevde min rett og står for påstanden. Det er ikke en eneste person blant alle disse millionene, inkludert lederen av blyantfabrikken, som bidrar med mer enn en ørliten del av kunnskapen. Fra et kunnskapsmessig standpunkt ligger den eneste forskjellen mellom gruvearbeideren i Sri Lanka og tømmerhoggeren i Oregon i hvilken type kunnskap de besitter. Verken gruvearbeideren eller tømmerhoggeren kan utelates i tilblivelsesprosessen, like lite som kjemikeren i fabrikken eller oljearbeideren kan tenkes bort (parafin er et biprodukt av olje).

Her er en forbløffende kjensgjerning: Verken oljearbeideren, kjemikeren, gruvearbeideren eller noen av ingeniørene bak skipene, togene eller lastebilene, for ikke å nevne maskinene, eller til og med presidenten i blyantfabrikken(!) gjør sine enkelte arbeidsoppgaver fordi de ønsker meg. Hver og en av de ønsker meg kanskje mindre enn et barn i barneskolen. Det er faktisk noen i denne store vrimmelen som aldri har sett en blyant eller som vil vite hvordan den brukes. Deres motivasjon involverer ikke meg. Kanskje er det noe likt følgende: hver og en blant disse millionene ser at de kan utveksle sin spesielle kunnskap for å få de varer og tjenester som ønskes eller behøves. Jeg kan både være og ikke være blant disse artiklene.

Ingen læremester

Det finnes en enda mer forbausende kjensgjerning: Det er fraværet av en læremester, en som dikterer eller anviser hvordan jeg tilbives. Ingen slik person finnes. I stedet er det den usynlige hånd som arbeider for et felles anliggende. Dette er mysteriet jeg refererte til tidligere.

Det har blitt sagt at "bare Gud kan lage et tre". Hvorfor er vi enige i dette? Er det ikke fordi vi innså at vi selv ikke kunne lage et? Sannelig, kan vi i det hele tatt beskrive et tre? Vi kan ikke det, unntatt ved å ta i bruk en overfladisk terminologi. Vi kan for eksempel si at en spesiell molekylær konfigurasjon tar sin form som et tre. Men hvilken læremester blant menneskene kan i det hele tatt registrere, enda mindre styre, de kontinuerlige forandringer i molekylene som finner sted i løpet av treets livsløp? En slik prestasjon er fullstendig utenkelig!

Jeg, blyanten er en sammensatt kombinasjon av mirakler: et tre, sink, kobber, grafitt osv. Men til disse mirakler som manifesteres i naturen har det blitt lagt til et enda større mirakel: Det er konfigurasjonen av kreative menneskelige energier - - millioner av små kunnskaper som skaper naturlige og spontane synergieffekter som svar på de menneskelige behov og ønsker i fraværet av noen læremestere! Siden bare Gud kan lage et tre, insisterer jeg på at bare Gud ville kunne lage meg. Mennesket kan like lite styre alle de små kunnskapene i min tilblivelsesprosess som det kan putte molekyler sammen i skapelsen av et tre.

Det ovennevnte er hva jeg mente da jeg skrev "hvis du kan bli oppmerksom på det mirakuløse jeg symboliserer, så kan du hjelpe og redde den frihet menneskeheten så ulykksalig er i ferd med å miste". Er man nemlig oppmerksom på at disse kunnskapene på en naturlig, automatisk måte vil organisere seg selv i kreative og produktive prosesser som reaksjon på menneskelige behov og etterspørsel – dvs. i fraværet av en myndighet eller andre tvingende læresetninger – da vil man være i besittelse av en ubetinget nødvendig ingrediens for

frihet: troen på frie mennesker. Frihet er umulig uten denne troen.

I det øyeblikk myndighetene har monopol på en kreativ aktivitet, som f.eks. distribusjon av post, vil de fleste individer tro at posten ikke ville kunne distribueres effektivt av fritt handlende personer. Her er årsaken: Hver og en anerkjenner at de ikke vet hvordan fullføre alle prosessene relatert til post distribusjonen. De observerer også at heller ingen andre vil kunne gjøre det. Disse antagelsene er riktige. Ingen individer besitter nok kunnskap til å fullbyrde et lands håndtering av post, like lite som noen innehar nok kunnskap til å lage en blyant. Nå, i fraværet av troen på frie mennesker – i ubevissthet om at millioner av små kunnskaper vil på naturlig og mirakuløst vis koordineres og samarbeide for å tilfredsstillende denne nødvendighet – kan ikke individet annet enn å trekke den feilaktige konklusjonen at post bare kan håndteres av en myndighets autoritet og kapasitet.

Bevis i massevis

Hvis jeg, blyanten, var den eneste artikkelen som kunne fremlegge bevis av hva menn og kvinner kan utrette når de er frie – så ville de med liten tro ha en god sak. Det foreligger imidlertid bevis i massevis; det finnes overalt rundt oss og på alle kanter. Postlevering fremstår som usedvanlig enkelt i sammenlikning med f.eks. produksjonen av en bil eller en kalkulator eller en maskin eller av tusenvis av andre ting. Levering? Hvorfor de på dette området, hvor mennesket har vært fri til å prøve, leverer menneskets stemme rundt i verden på mindre enn et sekund; de leverer en begivenhet visuelt og i bevegelse til ethvert menneskets hjem når det skjer; de leverer 150 passasjerer fra Seattle til Baltimore på mindre enn fire timer; de leverer gass fra Texas til et hjem i New York til utrolig lave priser og uten subsidiering; de leverer hver to kilo av olje fra Persia Golfen til vår østkyst – halvveis rundt jorden – for mindre penger enn myndighetene krever for å levere et 30 gram lett brev over gaten!

Den dypsindige leksen jeg vil lære bort er denne: La all kreativ energi forbli uhemmet. Organiser samfunnet utelukkende i harmoni med denne læren. La samfunnets lovapparat fjerne alle hindre etter beste evne og mulighet. Tillat de kreative kunnskapene handlingsrom. Ha tro på at frie menn og kvinner vil vedkjenne seg den usynlige hånd. Denne troen vil bli bekreftet. Jeg, blyanten, enkel som jeg enn ser ut til å være, tilbyr mirakelet bak min tilblivelse som bevis på at dette er en praktisk tro - like praktisk som sola, regnet, sedertreet, og den gode jorden.